

*Усі створіння – великі й малі,
Усі створіння – прекрасні й чарівні,
Усі створіння – розумні й дивовижні,
І їх усіх створив Господь.*

Сесілія Френсіс Александер
(1818-1895)

«У підручниках про таке не писали», – подумав я, коли сильний подув вітру влетів у дверний отвір, шпурнувши жменю мокрого снігу мені на голу спину.

Я лежу долілиць на кам'яній долівці, залитій гноївкою, рука ледь не по плече в утробі корови, в якій почалася нова хвиля переймів, ноги судомно соваються, шукаючи хоч якоїсь опори. Я голий по пояс, сніг тане, розмиваючи на шкірі грязюку і засохлу кров. Нічого не бачу поза кружалом мерехтливого світла від кіптявої гасової лампи, яку наді мною тримає фермер.

Ні, в підручниках не було жодного слова про те, як у темряві наосліп шукати інструменти, як дотримуватися стерильності, коли в тебе лише пів відра ледь теплої води, як гостро впиваються в груди нерівні камені підлоги. Жодної згадки про затерпання м'язів та оніміння руки, коли намагасься не дати потужним потугам корови виштовхнути її назад.

Ні словечка про виснаження, відчуття цілковитої безнадії та панічний вереск у голові.

Я згадав малюнок у підручнику з акушерства. Корова стоїть на чистій блискучій підлозі, а чепурний ветеринар у бездоганному, без жодної цятки комбінезоні елегантно вводить в утробу кисть руки. Він умиростворено усміхається, фермер і його робітники теж усміхаються, ба навіть корова усміхається. Ані бруду, ані крові, ані поту.

Ветеринар на малюнку щойно смачно пообідав і просто заради власного задоволення (на десерт, так би мовити!) пішов до хліва, щоб допомогти корові отелитися. Не тремтів від холоду, виповзаючи з ліжка о другій годині ночі, не теліжився дванадцять миль заледенілим ковзким путівцем, заспано кліпаючи і вдивляючись в узбіччя, щоб не пропустити у світлі фар самотню ферму. Йому не довелося дертися засніженим пагорбом до хліва без дверей, де лежить його пацієнтка.

Я спробував просунути руку глибше ще на дюйм. Голова телятка закинута назад, і я проптовхував скручену зашморгом

мотузку до його нижньої щелепи. Руку боляче затиснуло між телям і тазовою кісткою корови. Хоча з кожною наступною хвилею переймів боліло дедалі сильніше, проте коли корова розслабляла м'язи, я пропихав мотузку ще на дюйм. Цікавий я знати, скільки ще так витримаю... Якщо не дотягнуся до щелепи якомога швидше, то вже не дістану теля. Я застогнав, зціпив зуби і знову потягнувся вперед.

Знову війнув вітер, задув хмару снігу, і я майже почув, як шиплять сніжинки, закипаючи на моїй гарячій спині. Піт заливав очі, а я уперто намагався пропхати руку далі. Під час важкого отелення завжди настає момент, коли починаєш сумніватися, чи зможеш виграти цю битву. Я уже дійшов до цієї стадії.

У мозку почали складатися маленькі промови на випадок невдачі. «Думаю, краще просто забити цю корову. Таз надто вузький, теля не може пройти», або: «Тварина добре вгодована, якраз на яловичину. Гадаю, час вже покликати різника», або, можливо, щось на кшталт: «Ситуація кепська. При ширшому тазі ще можна було б розвернути голову телятка, але в нашому випадку це абсолютно неможливо».

Звісно, я міг витягнути теля, зробивши ембріотомію: обвинути шию дротом і відпиляти голову. Після такої операція вся долівка зазвичай всяяна обрубками ніг, кишками та залита кров'ю. У товстих підручниках описувалися розмаїті способи розтелесати теля в утробі. Але жоден з них не підходив, бо це телятко – живе! Врешті мені вдалося сягнути рукою ще глибше, торкнутися писочка, і я здригнувся: маленький язичок лизнув мою руку. Це справжнє диво, адже телята за такого положення зазвичай мертві, задушені сильними переймами корови-мами. Проте в цьому маляті ще тліла іскра життя, і якщо йому судилося з'явитися на світ, то воно прийде цілим, а не розрізаним на шматки.

Я підійшов до відра з уже вихололою закривавленою водою і мовчки намилив руки. Потім знову ліг зболеними грудьми на коцюбисту кам'яну долівку, вперся пальцями ніг у каменюку, що стирчала з неї, струсив піт з очей і всоте просунув в утробу корови руку, затерілу і м'яву, як спагеті. Долоня протиснулася

повз тоненькі ніжки теляти, шорсткі, як наждачний папір, сягнула шиї, далі вуха і врешті дотяглася (біль просто нестерпний!) до нижньої щелепи, яка стала метою мого життя.

Аж не вірилося, що я йшов до цієї мети сливе дві години, силкуючись надіти мотузку на телячий писочок, перед тим перепробувавши усі альтернативні способи: смикав за ніжку, намагався легенько підтягнути дитинча ближче, зачепивши тупим гачком за очницю, а проте повернувся до методу з петлею.

Все пішло через пень-колоду від самого початку. Фермер, містер Дінсдейл, довготелесий, похмурий і мовчазний чоловік, здавалося, постійно очікував від життя якоїсь капості. Разом зі своїм сином, таким самим довготелесим, похмурим та мовчазним, спостерігав за моїми зусиллями з якимсь східним фаталізмом, який зростав з кожною годиною моїх мук.

Але найгіршим був їхній родич. Зайшовши до хліва, я вельми здивувався, побачивши там маленького бистроокого дідка в брилику, який зручно вмовстився на копичці соломи і набивав люльку, ніби готуючись гарно розважитись.

– Здоровлячка, хлопче, – вигукнув він гугнявою говіркою Західного Райдингу¹, – а я брат містера Дінсдейла. Маю ферму у Лістондейлі.

Я поставив свою ветеринарну валізу й теж привітався:

– Як ся маєте? Мене звати Герріот.

Дідок кинув на мене оцінюючий погляд.

– Мій ветеринар – містер Брумфілд. Мислю, чули про нього – хто ж 'го не знає. Чудовий чоловік містер Брумфілд, а як тямить на отеленні! Ще-м не видів нікого ліпшого за нього.

Мені вдалося вичавити ввічливу усмішку. У будь-який інший час я б щиро зрадив, почувши про вправність свого колеги, але точно не зараз, однозначно ні, не зараз. Чесно кажучи, ці слова відлунили у моїй голові скорботними поховальними дзвонами.

¹ Західний Райдинг (West Riding) – історичний терен Північного Йоркшира. – Тут і далі прим. ред.

– На жаль, не знаю містера Брумфілда, – відповів я, знімаючи піджак і стягуючи через голову сорочку, хоч як мені того не хотілося в таку холоднечу. – Але я недавно в цих краях.

Дідок приголомшено видивився на мене.

– Не знаєте?! Ну, то ви єдиний такий, повірте. У Лістондейлі 'го дуже шанують, то факт. – Він обурено замовк і підніс сірника до люльки. Потім кинув погляд на мій торс, що вкрився сиротами від холоду.

– Коли містер Брумфілд роздягається, то гейби на якого боксера дивишся. Ніколи не бачив таких потужних м'язів, оце справжній хлоп!

Я раптом відчув себе слабким і негодящим, ноги налилися свинцем. Коли я розкладав мотузки та інструменти на чистому рушнику, дідок знову заговорив:

– І як давно ви практикуєте, прошу пана, дозвольте запитати?

– Близько семи місяців.

– Сім місяців! – Дідок поблажливо посміхнувся, притис пальцем тютюн і випустив хмару їдкового синього диму. – Я завжди кажу, що в цілому світі немає нічого понад досвід. Містер Брумфілд лікарює мою худібку вже більш як десять років і прецінь тямить в тій справі. Ні, ти хоч посивій за книжками, а мені дай досвід, бо без досвіду та наука нічо' не варта, пшик.

Я сипнув антисептик у відро з водою, ретельно намилив руки і став на коліна позаду корови.

– Містер Брумфілд завжди спочатку намащує руки спеціальними оліями, – напоумив мене дідок, із насолодою затягуючись. – Каже, можна занести заразу, якщо зуживати лиш воду з милом.

Я зробив попереднє обстеження – запхав руку в корову. Це вирішальний момент для кожного ветеринара у випадку отелення: за лічені секунди знатиму, чи одягну піджак за п'ятнадцять хвилин, чи кілька годин тяжко гаруватиму.

Цього разу сильно не пощастило, гірше й не вигадасш. Голову теляти розвернуло назад, таз такий вузький, що годі просунути руку, – таке враження, ніби обстежую молоду

телічку, а не корову, що телиться удруге. І всередині зовсім сухо – води, мабуть, відійшли ще кілька годин тому. Перейми почалися за тиждень до означеного терміну, тож корову привели з пасовиська на верховині в цей найближчий напівзруйнований хлів. Так чи інак, мине багато часу, перш ніж я вклядуся в ліжко.

– І що там, хлопче? – Пронизливий голос дідка різонув тишу. – Голова повернута назад, еге ж? Тю, хіба ж то проблема! Я видів, як містер Брумфілд робить: він розвертає теля і витягує його за задні ноги.

Я вже встиг наслухатися таких нісенітниць за короткий час своєї практики. Усі фермери є знавцями чужої худоби, але коли з їхньою власною стається лихо, то негайно кидаються до телефону й викликають ветеринара. А от щодо худоби сусідів усі як один самовпевнені знавці й просто сиплють порадами. Спостеріг і таке – до настанов сусідів фермери зазвичай дослухаються уважніше, ніж до рекомендацій ветеринара. От, властиво, і зараз Дінсдейли з глибоким пошанівком слухали просторікування дідка, очевидно визнаючи його високий авторитет у цій справі.

– Інший спосіб, – провадив той, – дати кільком сильним хлопам мотузки та й витягнути теля, хай там як воно лежить, і не марудитися з тим усім.

Промацуючи утробу корови, я прохрипів:

– Боюся, що в такому вузькому тазі неможливо розвернути теля. А якщо витягувати його, не повернувши голову, то точно зламаємо тазову кістку матері.

Дінсдейли гмикнули, понад сумнів вирішивши, що я вигадую химерні відмовки, не бажаючи визнати верх їхнього родича над собою.

І ось тепер, по двох годинах безуспішних зусиль, поразка видавалася неминучою. Я геть виснажився, дві години соваючись по брудній долівці, поки Дінсдейли спостерігали за мною в похмурому мовчанні, а дідок безперервно теревенив, засипаючи мене цінними настановами. Його червона фізіономія аж сяяла, маленькі очиці блищали – давно ж він не мав такої роз-

ваги. Важкий підйом на високий пагорб був того вартий, і він насолоджувався кожною хвилиною.

Поки я віддихувався із заплющеними очима, не маючи сили навіть витерти брудне обличчя, вкрите кіркою засохлої крові, дідок статечно відвів руку з люлькою і нахилився до мене:

– Стратився, хлопче, – задоволено констатував він. – Я ніколи не видів, щоб містер Брумфілд здавався, але то чоловік великого досвіду. І він потужний, на правду потужний. Такого хлопця важко заганяти до сьомого поту.

Від люти мені аж в очах потемніло. Звісно, найправильніше було б встати, вивернути відро з бурою від крові водою дідку на голову і поїхати геть – якнайдалі від Йоркширу, премудрого дідка, Дінсдейлів та їхньої клятої корови...

Натомість я зіціпив зуби, вперся ногами в долівку, напружився з останніх сил і сам собі не повірив, коли петля ковзнула за маленькі зубки в роті телятка. Бурмочучи молитву, обережно смикнув лівою рукою тонку мотузку, затягуючи вузол. Нарешті мені вдалося зачепитися за нижню щелепу! Тепер я міг діяти далі.

– Візьміть мотузку, містере Дінсдейле, і легенько потягніть на себе. Тільки не смикайте, дуже помалу. Я штовхатиму теля назад, і якщо ви рівномірно потягнете, голова розвернеться.

– А якщо мотузка зісковзне? – з надією запитав дідок.

Я не відповів. Поклав долоню на плече телятка і натиснув, відчувши, як маленьке тільце відсовується вглиб утроби всупереч виштовхувальній силі нової перейми.

– Тепер тягніть, тільки рівномірно, містере Дінсдейле, без ривків.

І про себе додав: «Господи милостивий, не дай мотузці зісковзнути, благаю!»

Голова поволі розверталася. Я відчув, як шия теляти випростується вздовж моєї руки, потім його вухо торкнулося ліктя. Тоді відпустив плече і ухопив мордочку. Гострі зубки дитинчати могли поранити слизову піхви мами, тож я тягнув його за писочок, поки голівка не лягла на передні ніжки, як і має бути. Потім квапливо зняв петлю, закинув за вуха телятка і знов затягнув вузол.

– Тепер знов тягніть, поки корова тужиться. Обережно – тягнемо за голову.

– Та де, тепер мус тягнути за ноги! – заволав дідок.

– За голову! Трясьця, тягніть ту чортову мотузку! – гарикнув я, і мій настрій одразу покращав, коли дідок ображено відійшов і всівся на свою солому.

Коли голова вийшла, тулуб легко вислизнув слідом. Змордоване дитинча нерухомо лежало на кам'яній долівці, очі оскліли, язик посинів і розпух.

– Здохне, будете видіти, здохне, – пробурчав дідок, взявшись знову за своє.

Я вичистив рот теляти від слизу і почав робити штучне дихання. Після кількох натискань на ребра теля в решті саме втягнуло повітря в легені, повіки йому засмикались і закліпали. Тепер воно дихало і навіть смикнуло ніжкою.

Дідок зняв брилика і здивовано почухав потилицю.

– Ну ти диви, живе. Мислив, конче має здохнути – стільки часу ви з ним гуздралися. – Запал дідка згас разом із затиснутою в зубах люлькою.

– А тепер йому треба оце, – сказав я, схопив теля за передні ноги і підтягнув до морди матері. Корова лежала на боці, важко дихаючи, втомлено поклавши голову на шкарубку долівку. Ребра ходять ходором, повіки стулені, наче її вже до всього байдуже. Аж тут корова відчула маленьке тільце і широко розплющила очі, обнюхуючи телятко. Знайомилася зі своїм дитинчам і на очах відроджувалася: ось вона підігнула передні ноги і лягла на груди, тицяючись носом в мокру мордочку, ось почала ретельно її вилизувати. Сама природа подбала про ідеальний масаж для таких ситуацій: шорсткий мамин язик розтирав делікатну шкірку, і ось телятко вигнуло спинку, а за хвилину вже труснуло голівкою і спробувало підвестися.

Я втішено усміхався. Маленьке диво, що завжди проймає до глибини душі, не даючи збайдужіти, хоч скільки разів його бачитимеш.

Спробував зішкрябати із себе засохлу кров і грязюку, але брудна кірка так в'їлася в шкіру, що годі було її віддерти навіть